

شعرای مشهور اهل بیت

در طول چهارده قرن که از **اسلام** می‌گذرد شعرای متعددی با زبان ماندگار **شعر** در **مدح** و **رثای اهل بیت (علیهم‌السلام)** بالاخص در رابطه با **حماسه عاشورای حسینی** و **مظلومیت‌های اهل بیت (علیهم‌السلام)** به سرودن شعر پرداخته و به نشر **فضایل** و **مناقب ائمه معصومین (علیهم‌السلام)** در قالب شعر جامع عمل پوشانده‌اند.

فهرست مندرجات

- ۱ - **رویکرد شعری**
- ۲ - **کُمیت**
- ۳ - **دعبل خزاعی**
- ۴ - **ابو عامر**
- ۵ - **ابو فراس**
- ۶ - **شیخ صفی‌الدین حلی**
- ۷ - **کفعمی**
- ۸ - **عطار نیشابوری**
- ۹ - **محتشم کاشانی**
- ۱۰ - **ابن حسان**
- ۱۱ - **شیخ محمد حسین غروی اصفهانی**
- ۱۲ - **صاحب بن عباد**
- ۱۳ - **پانویس**
- ۱۴ - **منبع**

رویکرد شعری

شعرای دوستار اهل بیت (علیهم‌السلام) از همان قرون ابتدائی اسلام و در دوران سیاه **استبداد** اموی و عباسی همواره حکمان خود سر و هوسران و **غاصب** را به شدت نکوهیده و به افشاکاری آنان پرداخته و رهبران راستین و **مظلوم** خویش را ستوده، و در این راه غرامتهای سنگین پرداخته‌اند. **هاشمیت کُمیت**، **مراثی دُعبل** و **مدایح سید اسماعیل حمیری** و ... نمونه‌هایی از این دسته است.

شعرای دوستدار اهل بیت در عهد امامان معصوم (علیهم‌السلام) تنها به جنبه بُکانی شعر اکتفا نمی‌کردند، بلکه فریاد می‌زدند، می‌خروشیدند و گوش دشمن را می‌خراشیدند. می‌کوشیدند تا خفتگی را بیدار و بی‌خبران را آگاه کنند. می‌کوشیدند که **مکتب** زندگی بخش اهل بیت را **احیا** کنند و **نقلب تَرویر** را از چهره‌ی زشت دشمنان **حق** و **عدالت** به یک سو نهند. لذا در این مبارزه بسیاری از شاعران اهل بیت، سالهائی از عمر خود را به آوارگی و یا در زندان گذرانیده‌اند و یا همواره دار خویش را بر دوش داشته‌اند. چنانکه **دُعبل خزاعی** گفته است: پنجاه سال است که دار خویش را بر دوش خود حمل می‌کنم.

شاعران اهل بیت از آن جا که در خلال **مدح** آل محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) حقایق دین و صفت لازم **حاکم دینی** را یاد می‌کردند و با ذکر صفت اسلامی **امامان** و مقایسه و **تحقیر** زمامداران دلها را به حق و حکومت حق توجه می‌دادند برای حکومت‌های **فاسد**، خطری بزرگ محسوب می‌شدند و از جانب حکمان، تحت **تعقیب** و آزار و حتی به **قتل** می‌رسیدند. در این زمینه **شاعران عرب** چه از لحاظ کثرت و چه از لحاظ محتوای سخن بر شاعران فارسی‌گوی برتری دارند. در این مختصر به برخی از شعرای مشهور اشاره می‌شود:

کُمیت

ابو المستهل **کُمیت بن زید اسدی** (۶۰-۱۲۶ هـ) یکی از بهترین شاعران و از اولین شعرايي است که در مدح و **منقبت** اهل بیت (علیهم‌السلام) شعر گفته و در این راستا متحمل سختی و مشقت نیز شده است او اول کسی است که **استدلال** و **احتجاج** در شعر را به **شیعه** آموخت و نیز نخستین سراینده **هاشمیات** می‌باشد.

[۱] صاحبکار، ذبیح الله، سیری در مرثیه عاشورای، ص ۵۵، تهران انتشارات تاسوعا، چپ اول، ۱۳۷۹.

دعبل خزاعی

ابو علی **دعبل خزاعی** (۱۴۸-۲۴۶ ه‍.ق) از بزرگان شعرای عرب در دوره **عباسیان** بوده و عالمی بلند مرتبه و آشنا به ایام العرب و طبقات الشعراء، **متکلم** ماهر و **فصیح** و خبره در انواع شعر بوده حضور سه امام شیعه یعنی **امام کاظم** و **امام رضا** و **امام جواد (علیهم‌السلام)** را درک کرده و دیوان شعری دارد که در آن بیشتر به مدح اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌پردازد. و **قصیده تائیه** از معروفترین قصاید این شاعر اهل بیت می‌باشد که آن را برای امام رضا (علیه‌السلام) خواند.

[۲] شبستری، عبد الحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج۲، ص۱۳۳، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چپ اول ۱۴۲۱ ه‍.ق.

ابو عامر

ابوهاشم (ابو عامر) **اسماعیل بن محمد** معروف به **سید حمیری** (۱۰۵-۱۷۳ ه‍.ق) از ادبا و شعرای مشهور **عرب** و از بزرگان شعرای اهل بیت (علیهم‌السلام) به شمار می‌آید سید حمیری در ابتدا از **خوارج** بود وقتی که بی اسلح بودن این گروه برایش روشن شد به **کیسانیه** رو آورد و در این عقیده نیز نتوانست دوام بیاورد در نهایت نور حقیقت در دلش روشن شده و به حقانیت **شیعه امامی** پی برد و شیعه امامی‌شد و شرف حضور به محضر **امام صادق** و امام کاظم (علیهما‌السلام) نائل گردیده و با آن حضرات ملاقت نمود از سید حمیری دیوان شعری باقی است که در مدح و مرثی اهل بیت (علیهم‌السلام) سروده است.

[۳] شبستری، عبد الحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج۱، ص۱۹۱، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چپ اول ۱۴۲۱ ه‍.ق.

ابو فراس

حارث بن ابی العلاءسعید بن حمدان مکنی به **ابو فراس** از ادیبان بزرگ و شعرای اهل بیت در قرن چهارم هجری بوده، اشعار او در ساده و روان بودن و جذابیت معروف است و اشعار وی نوعاً در **حماسه** و **مباهلت** بوده و در مدایح اهل بیت **عصمت** (علیهم‌السلام) قصائد بسیاری سروده است **قصیده میمیه** او که به **شافیه** نیز معروف است در منقبت اهل بیت (علیهم‌السلام) و مظلومیت خاندان **رسالت** و ظلم **بنی عبس** انشاء گردیده است و دارای پنجاه و چهار بیت است در نهایت شهرت و دارای تمام **فصلحت** و **بلاغت** می‌باشد.

[۴] مدرس تبریزی، محمد علی، ریحانه الادب، ج۷، ص۴-۲۳۱، تهران، انتشارات کتلب فروشی خیام، چپ سوم ۱۳۶۹.

شیخ صفی الدین حلّی

شیخ **صفی الدین حلّی** (۶۷۷-۷۵۲ ه‍.ق) ادیب و شاعر بزرگ شیعه و از شاگردان **علامه حلّی** و جزو دانشمندان شیعه محسوب می‌شود و یکی از شاعران بزرگ شیعه است که در سده هشتم اسلامی در مدح و منقبت **پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌آله)** و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) اشعار بسیاری سروده است.

[۵] حکیمی، محمد رضا، ادبیت و تعهد در اسلام، ص۱۵۷، تهران، انتشارات فجر، چپ اول بیتا ۹.

کفعمی

شیخ نقی الدین **ابراهیم بن علی** معروف به **کفعمی** (۸۴۰-۹۰۰ ه‍.ق) از مشاهیر علما **لینان** و از ادبای بزرگ عصر خود بوده و دیوان شعری در مدح و رثای اهل بیت و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) دارد.

[۶] شبستری، عبد الحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج۱، ص۳۶، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چپ اول ۱۴۲۱ ه‍.ق.

عطار نیشابوری

فرید الدین عطار نیشابوری (متوفای ۶۲۷ ه‍.ق) شاعر معروف فارسی گوی ایران اگر چه خیلی‌ها بر این اعتقادند که او سنی بوده ولی اشعاری که در کتلب **مظهر العجایب** وی درباره ائمه اهل بیت (علیهم‌السلام) مخصوصاً حضرت علی (علیه‌السلام) گفته است گویای علاقه او به اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌باشد.

عطار این کتلب را در شان **انسان کامل** نوشته و مصداق آن را حضرت **امیر المؤمنین** امام علی (علیه‌السلام) که مظهر کامل **کمال** انسانی و انسان کامل است قرار داده در واقع این کتلب در شان امام علی (علیه‌السلام) است. و از نظر عطار این کتلب بهترین و ارزشمندترین اثر وی است.

مرا مظهر بود چشم کتبه ازو ظاهر شود پنهان و پیدا

عطار در این کتلب ارادت کامل خود به حضرت علی و **ائمه طاهرین (علیهم‌السلام)** را به نحوی نشان می‌دهد. با این که عطار و شعرای معاصر او مانند **مولوی**، **حافظ**، **سعدی**، **سنایی**، **نظامی** و... در زمانی زندگی می‌کردند که **شیعه** و دوستان اهل بیت به راحتی نمی‌توانستند اظهار عقیده کنند و از طرف حکام وقت در تنگنا بودند. با این حال دیوان‌ها و کتب آنان مملو از اشعاری است که در عظمت مقام و مرتبت اهل بیت و نقش آنها در نظام هستی سروده‌اند.

[۷] فاضل، قادر، فرهنگ موضوعی ادب فارسی (مصیبت نامه و مظهر العجایب) عطار نیشابوری، ج۴، ص۱۸، تهران، انتشارات طایفه، چپ، اول ۱۳۷۴.

این چند بیت از مظهر العجایب عطار است:

جمله فرزندان حیدر ز اولیا جمله یک نورند حق کرد این ندا

پاک و معصوم و مطهر چون نبی‌این سخن را می‌نداند هر صبی

سالکان کار حق ایشان بُدند مظهر انوار حق ایشان بدند

محتشم کاشانی

کمال الدین **محتشم کاشانی** (متوفای ۹۹۶ هـ) از شعرای دوره صفوی است و با توجه به این که در این دوره فضای مناسبی برای شیعه بوجود آمده بود و از طرفی هم **پادشاهان صفوی** در این دوره **مذهب شیعه** را در ایران رسمی کرده و از آن **حمایت** نمودند شعرای مهمی پا به عرصه وجود گذاشتند و بالاخص در مورد اهل بیت (علیهم‌السلام) شعرها سرودند که از معروفترین آنها محتشم کاشانی است که با سرودن **مرثیه** دوازده بند خود که شاید در **ادبیات فارسی** اولین نمونه از این طرز شعر باشد. با آن که قرن‌ها از سرودن آن می‌گذرد و هزاران شاعر به پیروی از وی به ترکیب بندهای مختلف پرداخته‌اند به جرات می‌توان گفت که هنوز هیچ کدام گیرائی و تاثیر عمق آن در روح نمی‌رسد.

[۸] محتشم کاشانی، دوین، بکوشش مهر علی گرگانی، تهران، کتابفروشی محمودی، چاپ اول ۱۳۴۴ هـ، (مقدمه).

ابن حسام

(**محمد بن حسام الدین**) از شاعران مشهور سده نهم، سخن سرای توانا و عالمی بلند همت بوده که عمری را در ستایش خاندان رسول گزرانده است.

[۹] مدرس تبریزی، محمد علی، ریحانه الادب، ج ۷، ص ۴۷۶، تهران، انتشارات کتب فروشی خیام، چاپ سوم ۱۳۶۹.

شیخ محمد حسین غروی اصفهانی

شیخ **محمد حسین غروی اصفهانی** (معروف به کمپانی)، **عالم** و **حکیم** دوره اخیر عالم تشیع است. در ۲ محرم ۱۲۹۶ هـ ق در **کلنمین** دیده به جهان گشود. وی با حمایت پدر که از **بزرگان** متدین بود، تحصیلات دینی خود را با **حدیث** شروع و ادامه داد. اساتید او شیخ **محمد حسن توبیرکانی**، آقا **سید محمد فشارکی اصفهانی** و حاج **آقا رضا همدانی** هستند و بعداً از شاگردان **آخوند خراسانی** گردید. محضر تدریس او بسیار دقیق بود. او علاوه بر **فقه** و **کلام** در علوم **تفسیر**، **حکمت**، **تاریخ**، **ادبیات** و **عرفان** نیز مهارت داشت.

در **فلسفه حکیمی** عرفان مشرب و در **اخلاق** و **سیر و سلوک** به مقام مشهور رسیده بود. دیوان اشعار او حاوی اشعار زیبا در مدح اهل بیت (علیهم‌السلام) و موضوعات دیگر است. نیز از این عالم بزرگوار ۱۰ کتب و رساله بر جای مانده است. وی در سپیده دم ۵ ذی حجه ۱۶۱۱ هـ ق در اثر **سکته قلبی** درگذشت و پیکر پلکش در کنار مقبره **علامه حلی** در نجف به خاک سپرده شد.

[۱۰] صاحبکار، ذبیح الله، سیری در مرثیه عاشورای، ص ۷۰، تهران انتشارات تاسوعا، چاپ اول، ۱۳۷۹.

صاحب بن عباد

ابوالقاسم اسماعیل بن **عباد** فرزند عیلس ملقب به صاحب و مشهور به **صاحب بن عباد** به سال ۳۲۶ ق در **اصفهان** دیده به جهان گشود.

[۱۱] این خلکن، وفیات الاعیان، ج ۱، ص ۲۲۸.

[۱۲] حنبلی، ابن عماد، شذرات الذهب، ج ۴، ص ۴۴۹.

پدر و اجداد صاحب از بزرگان و سرشناسان اصفهان بوده و مرتبه **وزارت** داشتند. عیلس پدر صاحب بدان مرتبه از بزرگی و احترام رسیده بود که مردم او را «شیخ امین» می‌گفتند. پدر صاحب و همسرش نهایت کوشش خود را در **تربیت** فرزند خود به کار بستند. اولین **استاد** صاحب، پدرش پس از فراگیری مقدمات به **تحصیل** فقه، حدیث، تفسیر، کلام و دیگر علوم رایج پرداخت.

پس از چندی که او خود را از اساتید و بزرگان اصفهان بی‌نیاز دید به «**ری**» که از مراکز علم و ادب آن زمان بود **مهاجرت** کرد و در آن شهر به حلقه درس «**ابن عمید**» وزیر دانشمند و شهیر **آل بویه** پیوست. ابن عمید توانایی «صاحب» در انشای متون ادبی را مشاهده کرد و او را از نویسندگان مقام **وزارت** قرار داد.

کاردانی و توانایی صاحب در انجام این امور، راه پیشرفت را بر او هموار ساخت تا آنجا که چون **رکن الدوله**، فرزندش **مؤید الدوله** را به حکومت اصفهان منصوب کرد. صاحب نیز در مقام دبیری او و نویسندگی وی به زادگاهش اصفهان بازگشت.

[۱۳] بهمنیار، احمد، صاحب بن عباد، شرح حال و آثار، ص ۳۷.

[۱۴] حموی، یاقوت، معجم الادباء، ج ۴، ص ۱۸۸۷.

بسیاری از بزرگان به **تشیع** و برخی به دوازده امامی بودن او تصریح کرده‌اند. **سید بن طاووس**، **شیخ صدوق**، **علامه مجلسی**، **شیخ حر عاملی**، **شیخ بهایی**، **شیخ آقا بزگ طهرانی**، **شیخ عیلس قمی**، **علامه امینی** و بسیاری دیگر از این جمله‌اند. جز تصریح بزرگان، دقت در اشعاری که از صاحب باقی مانده و شور و شوق او به **ولایت** و دوستی ائمه معصومین (علیهم‌السلام) بهترین شاهد بر تشیع این شخصیت بزرگ است.

[۱۵] امینی، عبدالحسین، الغدير، ج ۷، ص ۱۲۸.

[۱۶] امین، سید محسن، اعیان الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۳.

[۱۷] ثعالبی، ابو منصور، بیتمة الدهر، ج ۳، ص ۲۴۷.

پانویس

- ↑ صاحبکار، ذبیح الله، سیری در مرثیه عاشورای، ص ۵۵، تهران انتشارات تاسوعا، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- ↑ شبستری، عبدالحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج ۲، ص ۱۳۳، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چاپ اول ۱۴۲۱ هـ.
- ↑ شبستری، عبدالحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج ۱، ص ۱۹۱، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چاپ اول ۱۴۲۱ هـ.
- ↑ مدرس تبریزی، محمد علی، ریحانه الادب، ج ۷، ص ۴۷۶، تهران، انتشارات کتب فروشی خیام، چاپ سوم ۱۳۶۹.
- ↑ حکیمی، محمد رضا، ادبیات و تعهد در اسلام، ص ۱۵۷، تهران، انتشارات فجر، چاپ اول بیتا ۹.
- ↑ شبستری، عبدالحسین، مشاهیر شعراء الشیعه، ج ۱، ص ۳۶، قم، مکتبه الادبیه المغتصه، چاپ اول ۱۴۲۱ هـ.
- ↑ فاضل، قادر، فرهنگ موضوعی ادب فارسی (مصیبت نامه و مظهر العجایب) عطار نیشابوری، ج ۴، ص ۱۸، تهران، انتشارات طلایه، چاپ اول ۱۳۷۴.

۵. [↑](#) مجتشم کاشانی، دیوانه، بگویشیه مهد علی، گزینی ۶۷، تهران: کتابفروشی و مطبعه محمدی، چاپ اول، ۱۳۴۴، چاپ سوم (مقدمه) ۱۰۴.
۱۰. [↑](#) صاحبکار، ذبیح الله، سیری در مرثیه عاشورای، ص ۷۰، تهران انتشارات ناسوعا، چاپ اول، ۱۳۷۹.
۱۱. [↑](#) ابن خلکان، وفیات الاعیان، ج ۱، ص ۲۲۲۸.
۱۲. [↑](#) حنبلی، ابن عماد، نذرات الذهب، ج ۴، ص ۴۴۹.
۱۳. [↑](#) بهمنیار، احمد، صاحب بن عباد، شرح حال و آثار، ص ۳۷.
۱۴. [↑](#) حموی، یاقوت، معجم الادباء، ج ۴، ص ۱۸۸۷.
۱۵. [↑](#) امینی، عبد الحسین، الغدير، ج ۷، ص ۱۲۸.
۱۶. [↑](#) امین، سید محسن، اعیان الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۳.
۱۷. [↑](#) ثعالبی، ابو منصور، بنیمة الدهر، ج ۳، ص ۲۴۷.

منبع

[سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «شعراي مشهور اهل بیت\(ع\)»، تاریخ بازپایی ۹۵/۰۴/۵](#)

رده‌های این صفحه: [تراجم](#) | [شاعران اهل بیت](#) | [شاعران عرب](#) | [مقالات اندیشه قم](#)